

INKERISSÄ.

Muistelmia kesämatkalta. Kalevalle kirj. S.P.

Inkerinmaa, rajantakaisten heimolaistemme, suurta ”pyhää” Pietaria ympäröivä asuma-alue! Jo koulussa maantieto- ja historiatunneilla kuulumme siitä, sen kansasta ja sen kohtaloista. Mutta kuinka monelta sitten myöhemmin on unehtunut koko maa, taikka ainakin siellä asuvan heimomme olemassa olo.

Jopa niin, että joskus luullaan siellä vain pelkkiä ryssiä kaalimaataan kääntelevän, silkkaa venäjää puhua sihitellen. Ja kuitenkin on Inkerinmaalla liki 30 luterilaista suomalais-seurakuntaa, joiden asukasluku on yli 120 tuhatta taikka kaupungeissa – Pietarissa, Kronstadtissa, Narvassa, Hatsinassa – elvien kanssa, lähes 150 tuhatta. Lisäksi asuu Inkerissä siellä täällä kreikanuskoisia suomalaisia, i n k e r i k k o j a noin viitisentoista tuhatta ja vielä toista heimokansaa, v a t j a l a i s i a pari tuhatta, vieläpä yhdessä ja toisessa paikassa muiden joukossa yli Inkerin, v i r o l a i s i a muutamia tuhat. Siis aika suuri suomalaisjoukko, jota siellä vieraan kansan keskellä elelee, monasti varsin pienenä vähemmistönä kituroiden joka puolelta suuren venäläisjoukon saartamana.

Haluatko heihin tarkemmin tutustua, silloin sinne retkelle lähde. Löydätpä kansan, jonka seurassa puhe ei kesken puutu, yhtä vähän kuin meidän karjalaisen kera. Ja jos olet kansatieteellisellä keräilyretkellä, lieneepä saaliisi vallan runsas. Tavattomat ovatkin ne aarteet – runot, sadut, sävelet y. m., – joita aina Lönnrotin ja Europaeuksen ajoilta asti in siellä yhä uudestaan ja uudestaan tukuttain kokolemiimme tuotu. Jos taas muuten retkeilet noin vain ilman aikojasi, paljon silloinkin saat uutta ja huvittavaa huomata.

Valkeasaaren kuulusta puplikaanipaikasta voit jo jo ottaa maantiematkan vasemmalle ja ajaa 6–7 virstaa Valkeasaaren kirkolle – nimittäin, jos kunnialla puplikaaneista selviydyt. Pyörämiehenä jos aijot ajella ja ”vilispiäsi” arvelet rajan oli kulettaa, saat kiltisti tehdä toivoretken Pietariin, ja ennenkuin kulkuneuvosi, olipa se sitten vaikka ulospalvelut ramu, annetaan ulos tullimiehen karsinasta.

Saat nurisematta pulittaa 33 ruplaa eli suomeksi sanoen 88 markkaa – ellet osaa natsajukonsteja.

Valkeasaaren pitäjä on aivan Suomen rajalla naapuruudessa meidän nykyään monasti mainitun Kivennapamme kanssa, jota venäläinen mieli muusta ruumiista irtileikata. Toisella puolen Rajajokea on Kivennawan kylä – Haapala, Tonteri, Jäppilä – ja toisella taas Valkeasaaren taloryhmiä – Kaljalat, Akkaset, Mainalat, Alakylät. Samanlaistahan on maa kahdenpuolen jokea: hiekkamäkiä, notkelmia, puroja, soita, samanlaisia umpipihaisia vähäpätöisiä talorakennuksetkin, samalla tavalla ryhmittyneet kylät, samanlaisilta tuntuvat eläjätkin. Mutta kuitenkin, tunnetpa, että olet Rajajoen eteläpuolella. Näet paljon outoakin ja kuulet puhuttavan ”urätniekoista” ja ”natshalniekoista”, ”pulusniekoista” ja ”peretniekoista”, ”staarostoista”, ”starshinoista”, ”voolosteista”, ”polnitsoista” ja kaikinlaisista muista ”niekoista” ja ”kiekoista”, ”noista” sekä ”shoista” niin että aluksi olet kuin hullu myllyssä. Niin, jotta tiedätkin, mistä sittenkin olet.

Pitäjän pienehkö kirkonkylä on laajalla korkeahkolla mäellä. Suomenlahtea kohden alenee maa sukkelammin ja jatkuu sitten samana paikoin metsäisenä tasan-kona aina mereen asti. Aikoinaan kai meren aallot aina täällä saakka loiskutelleet ja tämä seutu saarena alloista ylennyt.

Tapaa täällä vielä paljon alkuperäistäkin, näkeepä vielä muutamia vanhan-kansan savutupia. Joku vähäväkinen syrjäseudun asukas vielä mustan laen alla elelee. Ajat mutkittelit esim. Kaljalan kylään Suomen rajalla, löydät sieltä pari kolme pienoista mökkiä, jotka puisesta uunitorvesta heti savutuviksi tunnet. Eräässä niistä, pahanpäiväisissä, pyöreähirsissä, pikku

ikkunaisessa mökissä elää vanha ukko, Honkasen Juhana, joka on siitä merkillinen, että on Krim'in sodan aikana ollut meidän Vaasan kaupunkiamme puolustamassa ja varjelemassa enkelsmannien hyökkäyksiä vastaan.

”Saaren maat on saroin jaettu,
pellot palstoin mittaeltu”.

Niin vielä vanhaan hyvään Venäjän tapaan on talonpojilla pellontilkare siellä, toinen täällä, sikin sokin ympäri vainioita. Mutta nyt, kuten useassa muussakin seudussa, on täällä käynnissä kova maanjakopuuha. Aikomus on näet jakaa pellot uudestaan niin, että kukin talo saisi maansa yhteen kappaleiseen. Siitäpä paraillaan kunnan ukot ”voolistista” kokousta pitävät ja hallituksen puolesta on ”insenerä” toimitusta johtamassa. Mutta kovalle kuuluu ukoilla maanjako ottavan. Sopua ei tahdo syntyä, kun hyvän ja hedelmällisen maan tahtoisi jokainen saada. Ja vanhat äijät eivät tahtoisi koko maanjakopuuhaan suostua. Viljellään vain niinkuin ennenkin, pakisevat.

Lemmaalassa.

Lempaala on Valkeasaaren naapuri- ”voolosti” Suomen rajalla itään käsin. Kirkko ja pieni kirkonkylä ovat varsin somalla paikalla kahden järven kannaksella. Leveä kivillä laskettu viertotie vie sinne – samoin kuin Valkeasaareenkin – Pietari-sta, ja jatkuu edelleen aina rajan yli Suomen puolelle Raudun pitäjään. Lempaala lienee juuri osannut sijoittautua sen Äyräpään selän harjalle, mikä Suomesta työn-tyy Inkeriin, sillä siellä on paikoin koko korkeita laajakantoisia hiekkamäkiä, on Korkiat maat, Pusomäet, Maanselät, Koronsaaret, Mäkienmäet ja muut. Ja mäkien harjanteille ovat tiheät kylät ryhmittyneet, mäkien laiteet pelloiksi muokatut.

Lemmaalassa voit vielä tavata joitakuita vanhoja eukkoja, jotka vielä osaksi täyttävät vanhaa kansallista vaatetustaan, äyrämäispukua. Niinpä näet vielä mustan punahelmaisen, ”helmusniekka” –hameen, harmaan sarkaviitan, lammasnahkaisen päällyksettömän turkin, kirjaillun vyön, ”kussakon” ja valkean hunnun. Viimemainittu on varsin huvittava. Se on vain pienoinen pyöreä, noin haavanlehden levyinen vaatetilkku, mikä naidun naisen merkitsi otsalle lätkätään. Tytöt taas ennen täyttivät päässään sievää tinasta valettua, nystyräistä säppäliä. Sekä tyttöjen että akkojen hiukset olivat leikatut semmoisiksi korvien kohdalle ulottuvaksi Lucinan tukaksi. Kaikki vaatteet ennen kotona kudottiin ja ommeltiin.

Oululaisia, kuuromykkäkoulun kaupunkilaisia, ehtä huvittanee kuulla, että Lemmaalassa on myöskin kuuromykkien koulu, ainoa Inkerin suomalaisten kuuromykkäin oppilaitos. Ei se nyt niin suurenlainen ole kuin Oulun komea valtion laitos, on vain tavallinen pienoinen puinen koulutupa, jossa käy kymmen-kunta oppilasta. Mutta koulu onkin vain Inkerin suomalaisten seurakuntain ja evankelisluterilaisen apukassan varoilla ylläpidettävä, ei valtion laitos. Alun kolmattakymmentä vuotta on koulu jo toiminut ja ainoana opettajana on koko ajan ollut herra Hipeli, joka aikoinaan on Suomessa käynyt kuuromykkäin opetukseen perehtymässä, ja harjoittaa opetuslapsiaan viittomaan jopa puhumaankin.

Ajeltuasi Korkiat maat, Maanselät ja muut, voit Lempaalan kirkolta metsä-tietä lasketella poikkimaisin Koronsaarta kohden. Välillä sivuutat useat asutut seudut m. m. suuren moniosaisen kylän ”Mäkkiin vallat”. Täällä eräässä osassa, Miskumäellä se on ennen elänyt ja kasvanut kuulu runonlaulaja Larin Paraske.

Sitä mökkiä, missä Paraske olisi elänyt, ei enää paikalla ole, vain joku hänen suku-laisensa vielä toisessa pikku mökissä elelee. Hyvin muistavat vielä paikkakuntalaiset entisen suuren runolaularansa ja hänestä kiitellen ja ylpeillen puhuvat. Suomesta, Metsäpirtin Vaskelasta, missä hän naimisiin jouduttuaan enimmänsä osan ikäänsä eli, hän silloin tällöin aina pistäysi syntymäkylässään sukulaisiaan ja tuttaviaan tervehtimässä. Osa Mäkien kylän asukkaista on kreikkanuskoisia inkerikkoja – sanosaan myös ”sukkapelleiksi” – samoin kuin oli Larin Paraskekin.

Koronsaarella, joka on isonlainen rajakylä tullitoimistoineen, neuvovat sinut, jos sanot haluavasi vanhoja runoja kuulla, vanhaa eukkoa K a u r i l a n M a r f a a puhuttelemaan. Marfa on jo yli 80-vuotias, pikkuruinen, käyräselkäinen, kyömynenäinen, sauva kädessä kopeloiva, sokea, huonokuuloinen eukko-rupelo. Menet, etsit eukon – siellä se pikkutalossa uunin penkillä makaa – ja huudat hänen korvaansa, että haluat kuulla hänen lauluaan. Talonväki jos tätä hänelle sanoo, ei ota eukko uskoakseen, mutta kuultuaan sinun oudon äänesi, jo eukko kohoaa ylös, siistii pörröistä päättään, asettelee, asettelee huiviaan, kopeloi sauvansa ja – lähtee sanaakaan sanomatta hapuillen kopsatellen ulos. Eukon hommia nähdessään sanoo talonväki: ”kyllä se nyt rupeaa laulamaan”. Kaikiste ei näet kuulu käskien laulavan. Menee Marfa pihamaalle puiden alle laitetun kiikun luo, tunnustellen, hapuroiden siinä sijaansa löytää, käy hiljalleen liekkumaan ja vanhalla särkyneellä äänellä alkaa laulaa:

”Kolme oli poikasta minulla,
yksi oli Ruotsissa rovasti,
toinen oli piispa pappilassa,
kolmansa kotona herra.
Puuttupa tuo surua kuulemaase,
salaseinä seisomaase,
tappo tuo Ruotsista rovastin,
tappo piispan pappilasta,
kolmannen kotonta herran.
nyt oon leski, nyt oon lento,
nyt olen varaton vaimo”.

Kun yksi laulu on lopussa, käy eukko alottamaan toista, ja sitten ryhtyy kolmatta yrittämään, mutta jo sääliksi käy väsynyttä vanhusta. Tartut häntä käteen ja sanot jo riittävän. Vaan kummastuneen ilmeen näet silloin laulajan kasvoilla.

Ei eukko mitään puhu, vaan kasvot näyttää kysyvän: ”niinkö vähän vain? Etkö enempää haluatkaan kuulla?” Lauluun näet on Marfa ihmeellisesti kiintynyt. Niinpä talon emäntä, hänen miniänsä kertoo, jotta aamuisin, kun eukko on herännyt ja saanut kahvinsa, niin jo sitaisee huivinsa, sauvansa ottaa ja pihalle kiikkuu-nsa hapuilee ja siinä kilvan koivussa istuvien lintusten kanssa alkaa laulella. Samoin taas monasti päivälläkin, kun on ruokaveronsa saanut. ”Sinne kiikkuun se aina käy lorujansa lollottamaan. Olen sitä monta kertaa torunutkin, jotta muistaisi jumalaansa, eikä sellaisia turhia loruja laskettelisi”, päivittelee emäntä. Sanonhan emännälle, jotta annahan vain mummon laulella, kun se kerran hänelle niin mieluista. Mitäpä hänellä, vanhalla sokealla raukalla enää on muuta iloa. Sillä tavallahan hän Jumalaakin kiittää ja ylistää. – Jos annat laulajalle jonkun lantin laulannasta, huomaat, että hän sen emännälle salaa ojentaa.

Lempaalan Lehtokylässä voit tavata pari vanhaa ”orjavallan” aikuista ukkoa – vaikka onhan niitä sentään vielä muuallakin – jotka nuoruudessaan ovat vielä hovissa orjantöissä, ”ropotissa” käyneet. Ja menee siinä aika, kun vaarit pääsevät kertomaan nuoruutensa päivien kamalan synkkiä muistoja. Kyynelsilmin vaarit niitä juttelevat, ja tuskinpa kyynelittä voit sinäkään niitä kuunnella, on ne heidän kokemuksensa semmoisia – Hovin herrain alustalaisia. Turpeeseen kiinnitettyjä maaorjia olivat ennen kaikki olleet, ja hovin töistä piti kaikkien täyskasvuisten, niin naisten kuin miestenkin käydä. Kolme päivää joka viikko oli oltava hovissa ja lisäksi piti vielä tehdä kaikenlaisia muita töitä. Aamulla jo kukon laululta marssi hoviin ja saada siellä sitten illalla kello 10–11:een asti. Hovissa piti perheen äidinkin käydä, vaikka hänellä olisi kotona pieniä lapsiakin hoidettavana ollut.

Ne vain kotiin heitä ja yön aikana juoksase niitä vaalimassa, ja senkun näkemään niitä ehdit sekä vähän konttiisi evästä saat katsotuksi, niin jo taas lähde matkaan. Jos taas lapsi oli niin

pieni, ettei voinut sitä kotiin heittää, ota mukaasi se, kanna konttiesi, työkalujesi kera ja työmaallasi miten kuten hoitele. Mutta samalla tee työsi kuten ennenkin, jos tahdot toria, jopa vitsojakin välttää. Heinätyössä esim. annettiin urakka, mikä oli joka päivä tehtävä. ”A ku et saanut, niin keppiä annettiin”, ainakin miehille, jos urakka ei valmistunut. Kesällä piti naisten olla peltotöissä, syksyllä riihellä ja talvella hoidella hovin karjaa sekä keträtä.

Monasti otettiin naiset hovin töihin jo 14-vuotiaanakin. Eipä juuri säästetty raskauden tilassa olevia vaimojakaan. Joskus tapahtui, että emäntä sai lapsensa synnyttää hovin riihityössä, taikka leikkuupellolla tai heinäniityllä. Ei välitetty, ei uskottu, ei laskettu työstä pois, vaikka vaimoparka valitteli, senkun ärhähdettiin vain ja kiroiltiin. Vasta sitten kun kuultiin lapsen itkua, vaimo ja lapsi suvaittiin hovin hevosella kotiin saattaa. No, annettiin sitten emännälle kuudeksi viikoksi vapautta, mutta seitsemännellä jo taas piti kyetä hoviin.

Repittäminen, vitsominen ja ruoskiminen olivat miltei jokapäiväisiä rangaistuksia. Monasti aivan mitättömistäkin syistä selkä kypsennettiin.

Jos et aamulla määräaikaan ollut hovissa, niin keppiä selkään, ellet jaksanut päivän tinkiäsi täyttää, taas keppiä, hengähtämään kun istahdit, niinkään keppiä, piippuasi täyttämään jos seisahduit, silloinkin keppiä. Ja niin aina milloin keppiä, milloin vitsoja milloin ruoskaa sai vaivainen ”maistaa”. Enemmät selkään annot ”toimitettiin tavallisesti hovin tallissa. Sinne syyllinen vietiin, ja sinne monasti menehtyneenä heitettiin. Ellei itse kyennyt sieltä liikkumaan, saivat omaiset sieltä korjata. Naisiakin joskus vitsottiin. Niinpä oli kertojan täti tuomittu vitsoja saamaan, mistä lieneekään mitättömästä asiasta. Herra oli määrännyt, jotta viedä talliin rangaistavaksi, mutta tyttö oli päässyt karkuun. Koko kesän oli karkulainen metsässä piileskellyt, uskaltamatta ihmisten ilmoilla näyttäytyä, talven tultua oli mennyt ”naapurivaltaan” sukulaistensa luo ja siellä useampia vuosia salassa elellyt. Kertojan äitiäkin oli itse herra muutamasti suvainnut korvatillikalla kohdella.

Oli eukko hovin lehmiä illalla kotiin ajanut ja satanut kun oli, niin oli ennen lypsulle käymistä juoksaissut kotona kuivat vaatteet vaihtamassa. Mutta tämän teon oli herra katsonut ansaitsevan korvapuustin. Jopa oli kerran aivan itse hovin rouva kepillä muuatta naista hotaissut, jotta ”vai sie kävelet minun maallain!”

Staarosta, kylänvanhin, se oli ollut töihin kutsujana – illalla jo käynyt kepillä akkunaan koputtamassa, jotta ”ropottiin, ropottiin aamulla!” – työskentelyn valvojana, vieläpä rangaistuksen toimeenpanijakin. Ja vaikka staarosta oli ollut oman kylän miehiä, niin olipa monasti osannut olla kamalan häijy ja ilkeä. ”Mie purenkin luuhun asti!” oli muuankin staarosta tavannut ylpeillä. Useasti piti talonpoikien olla hänenkin peltojaan muokkamassa.

Eipä saaneet silloin ”herranvallan” aikaan nuoret aina oman mielensä mukaan naimiskauppojakaan tehdä. Et uskaltanut naida, jos ei herra lupaa antanut. Ja vieraaseen ”valtaan” ei herra laskenut tyttöä miehelään, ellei joku oman vallan miehistä sieltä nainut tilalle toista työihmistä.

Ja sotamiehen otto! Nuoret miehet, jotka vähänkin osoittivat itsenäisyyttä, taikka muuten eivät olleet herralle – taikka staarostalle – mieluisia, määrättiin armotta sotamiehiksi. Joskus herra vihapäissään laittoi sotamieheksi jo 40-vuotian perheen isänkin. Sotamiehen kohtaloa pidettiin hirmuisena, eikä ilman syytäkään. Ei ollut hauskaa joutua tuntemattomille teille, aina 25-vuotiseen palvelukseen, josta vain harva takaisin palasi. Siksipä sotapalvelukseen määrättyt monasti karka-sivat metsiin ja siellä vuosikautia piileskelivät. Hiilimiilun poltolla siellä itseään elättivät, asuen pahaisissa maahan kaivetuissa multakuopissa, ”miilumoikissa”. Sinne kotiväki salaa evästä kuletti ja taas poltetut sydät myytäväksi toimitti. Siellä maakuopassa sai pakolainen kuolinhetkensäkin yksinään viettää, ellei sattunut – niinkuin muutamille kävi – surmikseen palavaan miiluun sortumaan, taikka muuten tapaturmaisesti henkensä menettämään. Eipä edes karkulaisen ruumista uskaltanut kotiväki siunattuun maahan haudata, tuskin sitä rihjettiin metsän kuopa-ta. Olipa erään kuolleen sotamies-pakolaisen veljensä haudannut metsään. Mutta kun

tämä kaivattiin herralle, meni hautaaja toisena yönä, kaivoi velivainaja-nsa ylös ja kantoi selässään etemmäksi sydänmaille. Siellä kun löytyi suuren, juurineen kaatuneen kuusen, niin sen kannon pohjiin haudan kaivoi, vainajan sinne peitti, sitten hakkasi puunrungon poikki niin, että sen kanto jälleen entiselle sijalleen vainajan haudalle ikuisiksi ajoiksi alas kellahti. Mutta entiseen hautaan kuoppasi veli tappamansa koiran etsijöitä pettääkseen. – Kannettaessa oli vainajan suusta kylmä vesi kantajan niskaan valahtanut.

Muitakin surkeista kuvauksia sen ajan oloista vanhukset pakisevat. Eräässä hovissa oli ollut tervapaperi- ”savotta”. Muuatta leskiukon nuorta poikaa oli täytet-ty tervasäiliöiden vartijana. Väsyneenä pitkistä valvomisista oli raukka kerran nukahtanut vartioitaviensa viereen. Senpä onnettomuudeksi sattunut staarosta näkemään, heti poika puettu tervattuun niinimattoon, ja sitte matto pistetty palamaan, ja ”poika senkun vikisi kuin koira, kun matto paloi”...

Saman hovin herralla oli myös ollut joukko rotukoiran pentuja. Niille herra tahtonut saada oikein ihmisellisen elatuksen. Olipa määrännyt, että alustalaisten vaimojen, joilla oli imeväiset lapset, piti lapsensa vieroittaa ja niiden sijasta ruveta rinnoillaan ruokkimaan herransa karvanaamaisia koiranpentuja. Kymmenkunta vaimoa oli tässä toimessa täytetty, eikä auttanut äitien muuta kuin heittää koirille ja penikoille se ravinto, joka lapsille oli aijottu, ja hoidella rinnoillaan karvaista vikisevää elukkaa. Ja perheen isäinkin oli tätä nähtävä, kärsittävä. Mutta olipa muuan sentään niin kummastunut, jotta, kerran kotiin kun tuli ja näki, millainen sikiö hänen vaimoan verottaa, otti imeväisen ja tappoi. Mutta tämän hurjistumise-nsa oli miesparta saanut sovittaa tyrmällä.

Näin kertoivat Lehtokylän ukot.

Mutta ei vain yksin Lempaalassa tällä tavoin ole kansa rasitettu. Samanlaisia surkeita kertomuksia saat kuulla pitkin matkaasi yli Inkerin. Milloin vanha, kiu-kaanpenkillä lepäävä mummo niitä puhelee, milloin taas vapiseva vaari tarinoi. Väliin aina huokaisevat: ”a eihän nää nykyiset elävät tiijä sen ajan surkeuvest... a nyt on kerkii ellää...nyt on kaik herroi...”

Olihan tietysti joukosta sentään aina joku hyväkin ja ihmisellinen hovin herra, joka ei liikoja alustalaisiltaan vaatinut. samoin taas ne, jotka olivat suorasta-an ”kuninkaan” – s. o. keisarin – alustalaisia, olivat paljo paremmilla päivillä. Mutta ylipäänsä olivat olot sangen surkeat.

Suuri olikin ilonpäivä, kun viimein vapaus, ”volj” tuli ja paljon kärsineet hovin orjat pääsivät omiksi miehikseen, vain omia töitään raatamaan. Kiitollisuudella ja rakkaudella vielä muistetaan ”hyvää, rakasta kuningasta” Aleksanteri 2:sta, joka herroilta vallan otti ja talonpojille ”voljn” antoi. Suurella ilolla viime keväänä vapautuksen 50-vuotista muistopäivää vietettiin.

Mutta ei sentään nytkään aivan tyytyväisiä olla. Itsenäisiksi päästessään saivat talonpojat maata liian vähän. Enimmät maat, paraimmat pellot annettiin hovin herroille ja hallitukselle. Samoin metsät jaettiin epätasaisesti. Hovien ja valtion haltuun jätettiin suurimmat metsämaat. Talonpojat saivat vain vähäisiä huonoja metsäpalstoja, jotka pian olivat loppuun kulutetut. Siksipä ovatkin nykyään monet Inkerin talot suoraan sanoen metsättömät. Ei saa omasta maalta edes polttopuutakaan, puhumattakaan rakennustarpeista. Kaikki käyttöpuut on ostettava hovilaiselta ja ostettava kalliista hinnasta. Pietarit ja monet muut kaupungit, kun lähitienoilla ovat kamalana metsän surmana. Omin lupisi jos hovin met-sästä, vaikka vain risukumpunkin otat ja siitä kiikkiin joudut, pääsetpä muutamaksi kuukaudeksi tyrmään istumaan.

Vuoleella.

Koronsaaresta ajelet etelää kohden Raudun Sirkiänsaaresta tulevaa tietä myöten kymmenisen virstaa jaa saavut Vuoleen kirkolle, matkalla Putkelan kylän läpi ajettuasi. Monen hauskan leppoisen lehtometsän läpi tie sinut saattelee, mone-lle somalle aholle sinut kohottaa ja siitä taas

rehevään notkoon alas laskettelee, jopa joskus pienen salojärven metsikkorantaa kierrättelee. Luuletpa olevasi oman Suomen salomailla, varsinkin kun kuulet tien laidasta kotoista karjankellon kalkutusta ja vielä paimenpoika siihen tuohitorvellaan säestykseksi toittotelee sekä kaskimaalla työskentelevä tyttönen tutulla kielellä laulaa heläyttelee.

Vuoleen vähäinen kirkko on pienoisella mäellä, ympärillä vähäpätöinen kirkonkylä, muutamia taloja tien vieressä. Etempänä mäkilöillä on talo siellä, toinen täällä, pari, kolme, neljä tuolla ja tuolla.

Kirkolta kolmisen virstaa etelään päin tulet Sohvolan kylään, jossa Inkerin etevin miespuolinen runolaulaja, O n t r o p p a M e l i k o v vielä elää. Ontroppa on jo kahdeksissakymmenissä oleva valkopartainen vanhus. Aikoinaan on hän laulanut suomalaisille keräilijöille – jo 50 vuotta takaperin Satbäckille, sitten Boreniukselle ja Salmiselle y. m. – useita runoja, maist. Salmiselle esim. parikym-mentä. Onpa hän käynyt Suomessakin virsiänsä virittelemässä, Porvoossa maist. Boreniuksen luona viikon päivät laulujaan lateli. Joku vuosi takaperin oli taitelija Sailo ollut hänestä veistokuvan muovailemassa. – Samoin kuin Larin Paraske, on Ontroppakin kreikanuskoinen, ja niin monet muutkin Inkerin etevimmät runolaulajat ja niin Karjalankin Shemeikat, Sissoset, Huohvanaiset ja muut.

Mutta sattuu nyt ukko olemaan vähän huonossa soinnissa. Oli eilispäivänä lähtenyt aidanpanoon ja siellä vilustunut ja saanut päänsä kipeäksi, jotta oikein vuoteelle pani loikomaan. Jaksaa vaari sentään juttelemaan nousta, ja hyvin mielellään kertoilee runolaulannastaan, Suomessa käynnistään, kuvansa muovailemisesta. Sukunsa sanoo muualta tänne joutuneen. Oli ollut hovin herra, mahtava mies, ensimmäinen mies ”kuninkaasta” ja sillä oli äijä valtaa. Hän oli tuonut yli sata vuotta takaperin, orjavallan aikoina Ontropan esi-isän toisista valloista. Oli tahtonut saada alustalaisekseen ”vennäin uskovaisii”. Metsään oli saanut vastatuotu tehdä talonsa ja asuntonsa raivata. Siihen sitten sukua sikesi niin, että nyt on Melikohveja kuusi taloa.

Vuoleen kirkolta voit ajaa Laatokan rannalle Miikkulaisten kylille, jonne tulee noin 15 virstaa hauskaa metsätietä. Alusta somaa Sirkojärveä kiertäessäsi saat lehtoisia mäkimaita nousta ja laskea, kohota ja vainua, mutta sitten ei muuta kuin päästele tasaisia kankaita aina Laatokalle asti. Pari kylää, Korkkisen ja Katumaan matkalla sivuutat.

Miikkulaiset – eli ”Nikulaisi”, kuten valtakunnan kielellä vaaditaan – asuvat kahdessa mahtavassa kylässä, Ylä- ja Ala-Miikkulaisissa, kahden puolen pientä Laatokkaan laskevaa Miikkulaisten jokea. Varsinkin Ala-Miikkulaiskylän seutu näyttää mahtavalta. Useampia kilometrejä laajalla tasangolla on paikoin talo talon vieressä tiheänä rykelmänä. Muutamat talot ovat aika komeita, näin Inkeriläis-taloiksi, vuorattuja, maalattuja ja muutenkin hyvin laitetuita. Joen suulla on seudun satamapaikka, puutavaralla, etupäässä haloilla varatu. Siinä lotjiin ja lauttoihin ladotaan ja Pietariin vasiteitse Laatokan ja Nevan kautta vedätetään.

Miikkulaisilla on oma kirkkokin, 1871 rakennettu ”Pyhän Mikaelin” kappelikirkko, josta jumalaansa silloin tällöin käyvät palvelemissa.

Tie Miikkulaisista jatkuu Suomen puolelle Metsäpirttiin. Ensimmäisissä siellä valtakunnasta saapuvaisia ovat vastaan ottamasta Tapparinkylän tullimiehet, samoin taas Suomesta valtakuntaan aikovaa matkamiestä vahtivat täällä Miikkulaisten tullipuomin puplicaanit ja lisäksi joukko asestettuja ”saltaatteja”, jotka lähitalossa majaansa pitävät. Sotamiehiä tapaakin täällä pitkin matkaa kaikissa rajatylissä – ovat, kuten tiedämme varjelemassa valtakuntaa Suomesta tuotavilta asekuormilta.

Vaikka näin on raja vahvasti varjeltu, niin sittenkin kuulutaan Suomesta paljon tuotavan tälle puolelle esim. sallaisia kauheita räjähdys-aineita, joita mainitaan tulitikuiksi eli valtakunnaksi sanoen ”pitskoiksi”, ja niitä miltei joka mies tuon tuostakin räiskyttelä. Samoin taas laatikoittain tuodaan tussareita ja tuliluikkuja, joita käyttämään moni harjoittelee ja nämä tuskarit ja tuliluikut ovat ”Matti” paperosseja sekä ”Vennioita”. Syy, miksi täällä näitä niin halutaan, on tavaran hyvyys ja halpuus. Täällä näet ankaran aksiisin takia on tulitikuilla ja paperoseilla kova hinta.

Esim. yksi ”Patska pitskoi” maksaa 10 kopekkaa ja pahaiset tyhmänkarkeat paperossit 6–10 kop. kymmenen kappaleen laatikko.

Sopivaksi vastalahjaksi näistä räjähdys- ja tulitusaineista antaa valtakunta meidän rajaseutulaisille toisenlaista räjähtävää ja räjähyttävää materiaa, ilotulitus-ainetta, kirkasta helmeilevää pirtua, joka taas täällä on niin siunatun hyvää ja halpaa. Sitä meille kaikista vastaansanomisista ja valvomisista huolimatta pullo pullon kintereillä juoksee, jopa joskus kokonainen kuormakin jostakin raosta saa itsensä mahtumaan. Ja se meidän miesten mielet tasapainostaan monasti vallan hulluksi räjäyttää.

Vuoleellakin voit vielä tavata jonkun vanhan eukon, jolla aitassaan on yksi tai toinen entiseen äyrämöispukuun kuuluva vaatekappale, viitta, vyö, turkki t.m.s. Ja siellä täällä kohtaat ämmän, jolla on otsassa valkea viidenpenninlantin kokoinen läiskä. Ja se läiskä on äyrämöishuntu, Vuoleen vaimolla semmoiseksi surkastunut. Mutta merkki se on vain sekini, tunnusmerkki, josta naitu nainen on naiduksi naise-ksi tunnettu, jotta tähän älä enää silmäsi iske, tätä et enää maanitella mahda.

Toksovalle.

Vuoleelta taas voit ajella Toksovalle, etelää kohden 17 – 18 virstaa. Pyörämiehelle tämä ei kyllä ole mitään kiitollinen matkasuunta, sillä tie on kovin mäkiä ja paikoin varsin kelvotonta. Mitä enemmän Toksovaa lähestyt, sitä mäkisemmäksi käy tie. Saat vain nousta ja laskea, nousta ja laskea, kohota toisinaan kokokorkeallekin, kauvas kantavalle hiekkatöyränteelle. Toksova onkin Inkerin mäkisimpiä ja samalla kauneimpia seutuja. Eivätpä suotta kuulu sitä ”Inkerin Sweitsiksi” nimittelevän. Jos kohoat jollekulle korkealle kukkulalle, näet joka taholla ympärilläsi mäkiä mäen vieressä, töyryjä töyryn takana, kumpuja kummun kupeella. Muutamat nousevat vakaisina pyöreälakisina kumpuina, muutamat vallattomina huippupäisinä keiloina ylös viskautuvat, toiset taas pitkinä harjanteina voimakkaasti vankka selkäänsä töyristävät. Siellä täällä on mäkiä harjanteilla kyliä ja taloja, ja rinteet ovat pelloiksi perkatut, mutta toiset mäet taas ovat metsän peittämät. Laaksot ja notkot vihannoivat lehtimetsinä ja muutamissa laaksoissa läikkyy järven pinta, muutamissauomissa koukertelee soliseva metsä-puro. Ennen lienee Toksovan seutu ollut mahtavana korpisena kukkulamaana, pitäjän nimenä näet on entiseen aikaan ollut ”Korpiselkä”.

Somimpia on kirkonkylän tienoo. Kahden järven, Hepo- ja Kaukolanjärven, väliselle korkealle harjanteelle on iso valkea kirkko kylineen asettunut. Kirkonkylä on aika isonlainen ja koko hauskanäköinen lehtipuiden varjostamine taloineen. Taloja, kaupapuoteja, ”traktiireja”, ”tsainajoita”, ”hartsovia” on kahden puolen tietä virstan matkaa. Mäelle näkyy etelästä Pietarin mustat, mustaa savua pursutta-vat tehtaiden piiput ja päiväpaisteissa kimaltelevat kullatut kirkontornit. Matkaa tulee Pietariin noin viitisentoista virstaa.

Toksovan seutu on vanhastaan ollut tunnettu. Kertovatpa ukot, jotta ”tässä on Toksovassa ennen kaupunki ollut”, jopa oikein semmoinen, jossa on eläjinä ollut ”jättiläisiä”. On kirkonkylän tienoilla vanha ”kalmoi”, hautausmaa, josta on löyty-nyt tavattoman suuria ihmisen luurankoja yksipuisiin hongasta koverrettuihin ark-kuihin asetettuina. Ellei tässä nyt sentään vallan ”kaupuntia” ole ollut, on ainakin ollut linnavarustus, jopa itse kuululla ”Jaakko Pontuksella”, jota tätä tietä on Moskovaa kohden yrittänyt. Pappilan lähellä on Linnamäki-niminen töyränne ja siinä on ollut ”Pontuksen linna”. Vieläkin näemme siinä nurmettuneita valleja ympäri kummun reunain ja niiden välillä tasaisen kentän. Hyvällä paikalla siinä onkin Jaskalla ollut varustuksensa: ympärillä on hyvät jyrkät ojanteet ja järvet.

Ja pitäjän kirkkoa on Pontus-herra sitten pitänyt hevostallinaan.

Hovin niityllä kirkolta etelään on ollut ennen latakka kivi – ”Pontuksen kivi”. Sen päällä on Jaakko-herra kerran lounattaan pistellyt Moskovan matkallaan. Ja muistoksi on kiveen hakattu oikein ”kultakraaskoilla” maalatun:

”Täst’ on kulkenut
Ruotsin kuuluisa kuningas,
jalo herra Jaakko Pontus”.

Ja aterioimisen merkiksi on kiveen vielä veistelty kahvelin, veitsen ja vadin kuvat. Moskovaan oli Pontuksen Jaska mieltä pitänyt ja ”Valkeaaankiveen” asti oli ”männyt”. Mutta siitä oli pitänyt kääntyä takaisin, kun venäläinen oli vallan julmaksi noussut ja ajanut Pontuksen pois, ajanut aina ”Pohjan Tornioon asti”! – Olisipa se Ouluunkin riittänyt.

Taikoja, tarinoita ja muita vanhan kansan juttuja jos tahdot kuulla, niin neuvovat sinut täällä eräaseen pikku mökkiin vanhan ukon puheille. Sattuupa siellä olemaan naapurin puhelias eukko, mainio taikojen tietäjä hänkin. Saa siinä kynäsi juosta, kun he vuoron perään tietojään haastelevat.

Kotoisilla konsteilla ne ennen kivut ja vammat parannettiin ja ruumis kaikesta pahasta päästettiin. Sanan voimaa ja kotilääkkeitä vain käytettiin. Niinpä ”riien” rasittaessa, sairasta kylvetettiin ja manattiin:

”Sie riis, mie riien rikkojainen,
Mikä riien riivas?
Mäne sinne, kunne käsken,
mäne sinne, kunne lähätän.
Pimeähän Pohjolahan,
tarkkahan Tapiolahan,
akan vanhan vuotehille.
Tuolla tarkka tarvitahan
pimeästä Pohjolasta,
ja tarkasta Tapiolasta
tivvii kivistämähän,
poasii pakottamaha”.

”Painajaista” taas kyydittiin pois yhdeksävarpaisella vastalla kylvettäen vuoroin vaivattua, vuoroin omaa vasempaa kantapäätään, uhkailten:

”Mie painan painajaista
alle kiven, alle kannon,
alle vasemain jallain,
alle viijen varpahain,
ylös yykkönen tuvast’,
alta orren, päältä parren!”

Tyttölöille, joita tahdottiin heittää huomioon ottamatta naimiskysynnässä, nostatettiin poikain lempeä niinikään saunassa kylvettämällä. Toimituksen tapah-tuessa piti loihtia m. m.:

”Kaitt’ ovat parikkaisiin,

kissat ja koirat ovat parikkaisiin,
tarkoin taivaan linnutkin ovat parikkaisiin,
aijan seipäätkin ovat parikkaisiin,
käykööt siis itse ihmisetkin parikkaisiin”.

Ja lienee tämä toimitus toisinaan ihmeellisen vaikutuksen matkaan saattanut.

Käärmeen puremat, raudan haavat, umpitaudit, tulenvihat ja kaikki vain luvuilla ja voiteilla jo konsteilla parannettiin: taikoen laskettiin lehmät keväällä laitumelle, taikoen ne taas syksyllä läävään sulettiin, taikoen siemen peltoon peitettiin, taikoen vilja korjattiin. – Nyt näyttää Inkeriin rupeavan leveämään toinen, aivan uusmuotinen kotiparannuskonsti, kuulu ”kuhniminen”. Siellä täällä jo kuuluu pytyssä istuttavan.

Ja haltijoita oli ennen uskottu ja palveltu. Riiehenhaltijalle vietiin rihenkinkaalle uutispuuroa. Ensimmäinen vati piti viedä, ennenkuin kukaan vielä oli puuroa maistanut, vai voisilmä piti siihen panna sekä lusikka viereen. Samassa oli myös haltija ja häntäkin muistettiin. Vietiin saunaan penkin alle ruokakuppi lusikkoineen. Siellä täällä oli puuta pidetty pyhänä. Semmoinen haltijan puu, pyhä koivu oli ennen ollut Purnun kylässä Laatokan lähistöllä. Sille olivat emännät maitoa uhranneet sekä ruoka-aineita, miehet vieneet rahaa ja tupakkaa. Harpalan kylässä oli taas ollut suuri ikivanha näre, kuusi, haltijan puuna. Sillekin olivat emännät maitoa uhranneet. Ei ollut puuta uskaltanut kukaan vahingoittaa, pelättiin siitä tulevan jotakin onnettomuutta. – Olipa eläimiäkin palveltu. Vehk’ojalla oli vielä joku vuosi takaperin palveltu käärmettä. Saunassa oli niitä ukolla ollut viisi pitkää loikarettä, ja niille oli kolmasti päivässä viety maitoa lautasella. Kukaan ei ollut uskaltanut niitä häiritä. Kun ukko oli ankarasti kieltänyt ja kerran tottelemattoman miniänsä taikakonsteillaan kovasti rankaissut. Useassa muussakin talossa oli käärmettä palveltu. ”Ei ne tehneet pahaa, ne oli vain käärmeen muo’ossa, ne oli pahoja henkii. Se oli hein palveluksensa sellainen, ja se tuotti onnea”.

Varsin hyödyllinen palvelija talon emännälle oli ollut ”Para”. Sen voivat,

jos osasivat, itsekin laittaa, ”synnyttää”. Ei muuta kuin juhannusyönä kaikessa hiljaisuudessa mennä vain saunaan ja siellä vapautua maallisesta verhostaan ja kyykyllään ollen liekutella, hyssytellä värttinästä – joita ennen käytettiin keträä-miseen – tuohikäpyryistä ja laukakerästä kokoon pantua nelijalkaista kojetta ja samalla hoputa, jotta

”synny, synny, Parasein,
voita, maitoo kantamaan!”

Kolme kertaa kun näin hoppusi, niin jo Para syntyi, muuttui jonkunlaiseksi karvaiseksi eläimeksi ja lähti juosta kepsuttamaan. Yletaikojaan se sitten maitoa ja voita tekijänsä maitokamariin kannisteli niin, ettei sieltä milloinkaan lehmällisen pitänyt puuttua. Mistä sitten kantaja lienee lehmällisensä lypsänyt, vai olisiko voi ollut kasvivoita taikka margariinia? ”Para” – konsti ehkä olisi syytä ottaa huomioon nykyäänkin maidon ja voion hintain niin kallistuessa.

Tulevia asioita tiedusteltiin esim. siten, että jouluaattona leivottiin ”joululeipä”, johon pantiin niin monta tähkää kuin oli talossa eläjää, jokaiselle oma tähkänsä. Kenen tähkä sitten leivän paistuksessa murtui, sen luultiin kuolevan sinä vuonna. Käytiin myös tienristeyksissä rikkaläjällä onnea kuuntelemassa.

Ja pääsiäisaamuna kastsottiin kun aurinko ”iloitsi”. Olipa kertojakin kerran nähnyt sen ihmeen. Oli päiväkulta ”keikahtanut yllää, oikein sylen sijaltaa”, ja mustaksi vain oli entinen tila jäänyt. Eikä sillä hyvä, että se vain ylös alas keikkui, olipa se vielä viehkuroinut sivuilleenkin. Hyvien vuosien edellä kuuluu se noin vallatto-muutta harjoittavan.

Huvittavia ovat toksovalaisten tiedot luonnonilmiöistä. ”Pyrstötähti” kuuluu näkyvän joka seitsemäs vuosi, ja se puhuu tulta. Kointähti kulkee päivän ”iellä” ja, kun se leikittelee, tulee hyvä vuosi. Revontulet ”Pohjasen palo” syntyy, kun aurinko paistaa jäävuoriin Pohjanmerellä ja se siitä valostaa taivaalle. Kun ”Louhta lyöpi” (Kalevan tuli), niin silloin valaskala suurella merellä leikitsee, virkajaa pyrstöään ja puhuu suustaan tulta. Ukkonen syntyy, kun lämmin ja kylmä käyvät vastakkain. Ja tuuliaispää, joka väliin hirmuisesti lemmeltäen ja ryskäten kulkee! Siinä vaeltaa ”rokoskapöksy” millainen otus tuo sitten lieneekään, pärehousuko vai vihtahousu vaiko hamehousuko vai vihtahousu vaiko vain housu?

Mutta toisinaan se vain kuuluu miehenkin tempaavan pois entisiltä olinpaikoiltaan, pyörittävän ja lennättävän, ties minne asti. Siksi pitääkin ”rokoskapöksyn” kohti käydessä itsensä siunata taikka muuten jumalaa turvautua.

Hauskaa lienee myös kuulla, miten toksovalaiset toisiaan haukkuvat ja nimittelevät. Kuten me suomalaiset muistamme esim. ”Huitu-herra” ”Jumalan luoma”, ”Tuttu”, - niin inkeriläisetkin ovat varsin kärkkäitä keksimään naapureilleen kaikenlaisia liikanimiä. Niinpä on eräälle muhkealle talonpomolle annettu nimi ”Pilvenpönttä”, toiselle taas on tekaistu ”Taivaannapa”, kolmas on ”Karjunkiertäjä”, neljäs ja viides ”Suuri Lörö” ja ”Pieni Lörö”. Sitten seuraa semmoisia vaareja kuin ”Suhkariparta” – suhar = korppu – ”Pässivaari”, ”Kirppu”, ”Kirnupää”, ”Luojan killi” ja ”Kuninkaan poika” sekä lopuksi joukon jatkoksi ”Rytypöksy” ja ”Löyhkäpöksy”. Ehkä nämä jo näytteeksi ja ohjeeksi riittänevät uusia nimiä sommiteltaessa.

Jos tahdot Toksovaa etempääsin kuin kirkonkylän seudulta katsella, voit esim. ajaa ympäri Hepojärven hauskojen mäkikylien, Vilkkilän, Taskumäen, ja Himakkalan kautta Laatokkaa kohden Purnun kylään, mihin tulee kirkolta toista-kymmentä virstaa. Siellä kyllä entisestä haltia-koivusta ei enää ole muuta kun lahonnut kanto jäljellä, mutta Himakkalan mäeltä katsottuna on kylän seutu varsin hauska. himakkalan alta alkavalla laajalla, Laatokkaan ulottuvalla tasangolla ovat Purnun kolme neljä kyläryhmää metsikkösaarineen kuin mitäkin muinaisaikaiset kansamme pyhät metsistöt, uhrisarekkeet. Etäältä kylän takana välkkyvä Laatokan pinta ja metsän yli kohoava Morjan kirkontorni. Voit myöskin ajella Pietaria kohden, Kuismalaan ja sieltä syrjäkylään, Enkkolaan, jos haluat nähdä komeanlaista ja osaksi rappeuttunutta satavuotiasta savutupaa, jota on aikoinaan ollut ehkä Inkerin komeimpia tupia. Uljaasti kohottaa vankoista pyöreistä hirsistä salvettu rakennus terävän harjansa noin neljä sylvä korkealle, juhlallinen on sen mustan-kiiltävä, kolmeksi taitettu, pyöreistä riuvuista tehty kaareva laki, totisena sen puinen ”truba” laenalaista savua taivaalle työntää. Hauskannäköisiä ovat veistoksilla koristellut ikkunoiden pielet, hauska peräseinään hakattu pikkuruinen lykkylaudalla sulettava valo-aukko. Vielä on uuniseinän vieressä laen alla makuulava, ”polatti”, jossa talvisin on erinomaisen mieluista loikoa ja nauttia savutuvan suloisesta savulta tuoksuavasta lämpöisestä. Mahtava on pirtin pelkästä savesta valettu savukiivas liesipankkoineen, kolpitroineen, ja kamalan suuri onkalo on sen sisään holvattu tulipesä. Kun se on täytensä petäjäistä halkoa tulena ja savuna kidastaan puskenut, niin on siinä jo tuhannen tulinen kuumuus heristynyt, kuumuus, joka tulipätsin kokeilijoilta ainakin hiuskarvat käräyttäisi. Mutta sitten, kun kuumuus on tarpeeksi laimennut, luutii emäntä uunin, työntää sisään saviset hapankaalipoltinsa ja piirakkansa sekä isot paksut leipänsä. Jopa voi viimeksi, kun kiukaan ilmanala on vallan lauhkeaksi laiskeutunut, käydä itsekkin uuniin – kylpemään. Työntää vain kiukaan pohjalle leveän leipä- tai uuninsuulaudan, pistää tuvan oven ramppiin, heittäytyy tavalliseen sauna-asuunsa, ottaa vastaan, ottaa lämmintä vettä ja kömpii uuniin vasta lasketulle laudalle istumaan. Siellä ripsuu vettä seinille, saa siitä hyvän löylyn ja kylpeä löyhäyttää. Jos on pieni lapsen lattialla, käyttää sen kerrallaan kylvyssä. Useassa muussakin Inkerin savutupien isossa kiukaassa samalla tavalla kylpyjä entiseen aikaan otettiin. Eikä ole tämä tapa vieras Suomenkaan puolella. Karjalan kannaksella esim. siitä kuulet kerrottavan. – Tämän hauskannäköisen Enkkolan savutuvan ovat Toksovan kotiseutu-harrastajat – niitkin jo vähän rajan takana tapaamme – tuumineet ostaa paikkakunnalliseksi

museo- huoneeksi. Siihenpä se olisi aivan paikollaan, mutta saataneekohan se ehyenä muutetuksi, jos kirkon- kyläänkin tuo sijoitaisiin kohottaa.

Vielä voit kirkolta käväistä parin kolmen virstan päässä sijaitsevassa Hittolassa, ei siinä erinomaisessa lämmityslaitoksestaan hyvin tunnetussa yleismaailmallisessa pahanapaisten hoitolassa, vaan tavallisessa toksovalaisessa talonpoikaiskylässä, jossa on oikein kohtuullinen, lauhkea ilmanala. Kummalta kajahtavan nimensä on kylä saanut jo ammoisina aikoina, silloin kun vielä jätti-läisiä näillä main majaili. Oli tullut kerran muuan ukko Pietarista rahtikuormineen, ja Lupakon notkosta nykyisen Hittolan kylän luona, oli olento, julman suuri ihmiseksi, maannut selällään polvet koukussa yli tien. Siitä polvien, säärin alatse ukko kuormineen ajanut ja sanoa paukauttanut: ”onpas siinä aika hitto!”

Mutta metsästä oli huudettu, jotta ”sehän on vasta kolmivuotias lapsi”. Mutta hitoksi sen paikkakuntalaiset ottivat, koska itse kylänkin sillä nimellä ristivät.

Tänne Hittolaan kehottavat tapaamaan Tarrin Teppoa, vanhaa ukkoa, vanhan kansan pakinoita muistavaa. Teppo sattuu juuri olemaan metsässä tien vieressä vanhaa aitaa rakentamassa.

- A, terve Teppo! huudat hänelle.
- Terve, terve! Käyväänkö tupakalle? Teppo vastaa.
- Ka käydäänpä vain!
- Uotkos sie tupakkamies? Teppo taas.
- En uo.
- A, en uo miekää.
- A, ei sit tupakoida.
- A, ei.
- Mutta istutaanhan nyt kumminkin tarinoimaan.

Ja pakistaan siinä tien palteessa parisen kesäistä iltatuntia. Tepon pikku poika vieressä paimentelee lehmää ja nävertelee leipäkannikkaansa.

Kulettaa Teppo haastelun milloin maallisiin, milloin taivaallisiin asioihin. Puhellaan maailman luomisesta ja ihmisen apinasta kehittymisestä, pakistaan Paapelin tornista ja vedenpaisumisesta ynnä monista muista tärkeistä kysymyksi-stä. Ihmitteeleepä Teppo myös, miten maailman vapahtaja on saattanut kahdesti syntyä. Miten niin? kysäset. – Ka, suomalaiset kun ensin joutuvaan(?) kirkossa julistavat, jotta ”t ä n ä p ä i v ä n ä on teille syntynyt j. n. e.” niin jo taas parin viikon perästä menee venäläinen pyhimpäänsä ja kuuluttaapas, jotta t ä n ä p ä i v ä n ä se on tapahtunut. Sanoo Teppo kerran itse sielunpaimeneltakin kysäiseensä: ”kumpiko päivä se on se oikea päivä?” Oli vastannut, jotta ei taida olla kumpikaan.

Tulipa jo edellä mainituksi Toksovan kirkonkylän ”hartsovnista”, ravinto-loista. Niitä sitten on Inkerin sekä suomalais- että venäläiskylissä niin ettei niistä vain puutetta pidä oleman, ei varsinkaan semmoisissa kylissä, joiden läpi isot valtatie vaeltavat. niinpä Pietarista Toksovaa kohden taivaltaessa sivuutetaan kymmenisen virstan matkalla 15 – 16 hartsovnaa, eräässäkin kylässä on niitä 6 – 7.

Niiden luo matkamiehet hevosensa ohjaavat ja sisään käyvät kuuman tsaijun saamaan. Monasti omankin kylän miehet sinne pöydän ympärille kokoontuvat joukosta istumaan niin, että joskus on varin veden nauttijoita huone täynnä. Höyryävää teetä siinä kinnataan lasi toisensa jälkeen. Neljä lasia, viisi lasia, kuusi, kymmenen, puolitoistakymmentäkin kuumaa kupillista voi tavallinen tsaijumies yhdellä juomakerralla laskea. Lopulta höyryä juoja ankarammin kuin vasta tuotu vari vesi, ”kipetku”, jota tuon tuostakin aina uutta tilataan. Kuumuuden koohtessa vain vaatteita asteettain väljennellään. Paksu villahuivi ensinnä vetäistään kaulasta, sitten avataan

liivi, villapaitaa väljennetään ja viimeksi paidan sepaluskin auki levähtetään. Ja lasi lasin jälkeen vain vetäistään. Mutta sokurin kanssa eletään visusti. Pari kolme palasta miestä kohden tarjotaan, ja niin tottuneen taitavasti osaavat juovat makeansa hammastella, että se koko nautintoajaksi riittää.

Sattuupa olemaan pyhäpäivä, kun Toksovalle pysähdyt, ja niinpä näet siellä hartsovnissa ja niiden tienoilla miesten kaiken päivää majailevan. Toisia tulee, toisia menee, toisia pöytäin ääressä toimii. Onpa eräällä venäläisellä kaksikerroksinen ”traktiiri” talo, – venäläisten hallussa ovatkin useimmat hartsovnat, joku vain suomalaisella tai virolaisella – josta saa sepä purtavaa että puremattakin nieltävää. Se näkyy enimmäkseen ”kuudit” puoleensa vetävän, mutta vetovoimana onkin grammofoni alakamarissa istujille ja biljardipöytä ylähuoneen jäsenille – ylähuoneeseen pääsy ei kyllä kysy mitään mutta kuin vähäisen jalkavaivoja, jotka on kapeille rappusille uhrattava. Ja biljardipöydän ympärillä on alituinen hyörinä ja häärinä. Yhtäpäätä tähdätään, tähdätään, vetäistään viereeseen ja laukaistaan ja kuulat napsahtavat milloin maaliin, milloin maalin laitaan. Kun yhdet pelaajat ovat kyllikseen kopsineet, astuvat toiset miehet vereksin voimin uutta peliä aloittamaan. Ja 30 kopekkaa hyötyy pöydänomistaja jokaisesta pelitunnista.

Rääpyvällä.

Rääpyvä eli Rjabova on pikkurainen pitäjä Toksovan eteläpuolella, kirkonkylä vain noin puolentoista peninkulman päästä Pietarista. Eläjiä on pitäjässä vähäisen yli pari tuhatta, kun taas Toksovalle on toistakymmentä tuhatta.

Kun Toksovalta matkustat Rääpyvälle, saat heti kirkonkylästä lähdettyäsi luikua hyvänpäiväisen myötäsän Hepojärveen juoksevan joen notkelmaan ja siitä taas kohta kohota ylös Taskumäelle ja sitten tasaisempia kankaita vietretellä Korosiin ja Kiurumäelle. Sieltä saattaa tie sinut kiurumäkeläisten karjamaalle, laajanteisille alaville hietapohjaisille kankaille, joiden halki kulkuväylä useampia virstoja miltei putkisuoraan ojustaa. Ellei sinulla ole mitään määrätuntia Rääpyvälle ennättääksesi, voit ohimennen varsin hyvin käväistä kankaiden karjatuville eli ”karjataatsuilla”, kuten toksovaksi on ”laaittava”. Virstan verran sivulla tiestä tapaavat niitä 3–4 lähekkäin sijoituneina. Ne ovat vain pikkuisia asuntoja, neliseinäisiä tupamökkejä, joiden ovinurkassa uuni, peränurkassa pieni pöytä, seinänvieressä sänkynä käytetty lava ja sivuseinällä penkki. Näiltä jää lattiaa vapaaksi vielä niin paljon, että varaiksi pyörähtämään sopii. Laki on niin alaalla, jota pitkän miehen päätä kurkiainen kolhistelee. Mökkien edessä on turvemättäistä tehty maitosuoja; toisissa on porstua ja osa tupaakin turpeista ladottu.

Mutta risuista, havuista sekä seipäistä on rakennettu lähellä oleva lääväntapainen, missä karja öisin ja rojusäillä sekä polttavalla päiväpaisteella suojansa löytää. Hauskan vaikutuksen tekevät nämä matalan lepikkömetsän majat silloin, kun niiden ympärillä kirjava karja kelloineen kalkattelee ja kirjopukuiset emännät lypsyhommissa häärivät ja konttiselkäiset paimenpojat pitkäsiimaisilla karjaruoskillaan, ”kajahuksilla” läjähyttelevät, jotta nummi kumahtelee. – Jos olet rieskan maidon ja tuoreen voin ja pehmeän leivän ystävä, silloin voit, ennen kankaalle lähtemistäsi, pöydän ääressä hyvän hetken viettää.

Rääpyvällä joudut ensin Papsin mäelle ja sieltä useampia virstoja ajeltuasi Kornovalle, josta vielä viitisen virstaa kirkolle. Kornova on isonlainen kylä, naapureina Huvan- ja Kähynkylät sekä muuan venäläinen taloryhmä. Entisaikaan oli Kornovan kylän pohjospäätä ”Sakkulan pääksi” kutsuttu. Siinä näet oli elänyt Vesikko-niminen suku, joka oli ”Ruotsin soan aikana” Sakkulasta sinne vaeltanut. Ja vieläkin on kylässä samoja Vesikkoja. Keski kohta kylää oli ollut ”Kornova” ja eteläpää ”Taurun pää”.

Huvan kylän muistoista voi mainita lähitienoilla olevan ”Kalmoin kiven”. Sen tienoille oli ennen haudattu ”polakkoi” – puolalaisia – veli ja sisar, jotka olivat keskenään ”yhteyttä pitäneet”.

Oli rikkselliset kumpainenkin kuopattu kaulaa myöten maahan seisoaalleen, sitten hevosella ja atralla ajettu ”peä poikki”.

”Se oli sitä orjuuven ajan oikeutta”. – Jos tahdot tulevaisuuttasi peittäväen verhon reunaa vähän raotella, niin meneppä, kuule, Huvalla erään vanhan eukon pakinoille – kylläs sen nimen siellä saat kuulla, kun asiaksi jollekulle ilmaiset. Eukkopa ottaa vanhat korttinsa esille ja niistä menneen sekä tulevan elämäsi juoksun tippi tarkkaan tarinoi. Saatpa siinä kuulla, kustus olet tullut ja kuhunkas olet menevä, kummoinen olet ollut ja kummoiseksi olet vielä tuleva, ja lopuksi saat vielä, jos omistaa rikkautta ja pitkää ikää ja, paraimmassa tapauksessa, paljon lapsia. Ja tämä kaikki – nimittäin se tieto – ei maksa muuta kun kymmenen kopekkaa. Ihmetaitonsa sanoo eukko ennen nuorempana ollessaan oppineensa eräältä vanhalta Parikkalan äijältä, joka oli paikkakunnalla oleskellut. Oli äijä ollut mainio tietäjä ja loitsija, ja kaikki tietonsa ja taitonsa oli hän eukolle perinnöksi jättänyt.

Rääpyvän pienestä kirkonkylästä ei paljonkaan sanottavaa. Korkean töyrämän Pietariin antavalle reunalle pieni kirkko koivikon keskellä, ja talot siitä vähässä matkaa toinen toisestaan kiinni yhdessä rykelmässä, ja joka talossa venäläisiä kesäasukkaita vuokralaisina. Muutamilla venäläisillä on omatkin huvilansa kylän paraimmilla paikoilla.

Mutta virstan verran kirkolta etelään on Vsevolovskajan asema, mikä tulevaisuudessa vielä varmaankin kohonnee Pietarin esikaupungiksi.

Hyvä alkua on jo aseman ympärillä. On taloja, huviloita, kauppapuoteja, on tsainojoita ja pulusniekkoja ja ennen kaikkea hyvänpäiväinen hotelli. Männikkökankaalle aseman ympärille onkin jo tulevaa kaupunkia varten kadut ja käytävät viitotetut, ja siitä se suomalaisen Rääpyvän vastainen surma sukeutuu. Rautatie, mikä ohitse käy, vie Pietarin Ohta-nimisestä esikaupungista poikki kannaksen Pähkinälinnaan. Se on vielä yksityisten – jonkun juutalaisen – hallussa ja on vain semmoinen pahanpäiväinen kapearaiteinen rata, johon olisi vielä suurempia muutoksia tehtävä kuin Suomen rautateille, ennenkun muut valtakunnan vaunut voisivat niitä vaeltaa. Omillekin kulkijoille on se hyvin epäluotettava. Kuuluvatpa joskus eteenpäin pyrkivät vaunut ottavan radan reunaan kylelleen vievän sivuheiton, joka ei suinkaan ole matkustajille eikä rautatielle terveydeksi.

Keltussa.

Rääpyvän eteläpuolella on Kelttu – venäläisten mielestä ”Koltushi” – isonlainen vanha lähes seitsentuhatsieluinen seurakunta, kymmenkunta virstaa Rääpyvältä. Rääpyvältä käsin Kelttuun kulkiessasi tulet ensinnä erääseen pieneen kylään, jonka suomalaiset asukkaat ovat Suomen alamaisia. Ovat aikoinaan muuttaneet tänne Suomesta, täällä työtä tehneet, rahaa ansainneet ja viimein talonkin hyötyneet. Passilla ovat koko ajan eläneet ja passilla vieläkin elävät ja maata asuvat. Inkerissä muuten tapaa useassa kylässä passilla eläjiä Suomen alamaisia. Ne ovat enimmäkseen Karjalasta, Viipurin ja Sortavalan seuduilta, jokunen sentään aina Joensuun, Mikkelin ja Kuopionkin puolesta. Käsityöläisinä ja kirvesmiehinä, ”pilotniekkoina” ovat useimmat kotimaaltaan kulkeutuneet ja vähitellen outoihin oloihin sopeutuneet, menneet, jos ovat nuoria miehiä olleet, naimisiin, saaneet poikia ja tyttäriä, jotka jo käyvät täysistä paikkakuntalaisista.

Edellämäinistä suomalaiskylästä joudut ummikko venäläiskylään, sitten taas inkeriläiskyläen Saakrovaan, Kuivarin kautta kirkolle.

Keltunkin maisemat ovat oikein kauniita, mäkiä, kumpuja, töyryjä täälläkin, varsinkin kirkonkylän tienoilla. Mutta niin vallattomasti laskeutuvia, niin rohkeasti nousevia kuin useimmat Toksovan korkeudet, eivät ole Keltun kummut. Vaatimattomina pyöreinä aholoina ne

vaiteliaasti notkosta nousevat ja samoin taas verkalleen toiseen notkoon painuvat. Vain harvat ottavat vilkkaamman vauhdin.

Ja kumpujen välissä on siellä täällä laajoja viljeltyä tasankoja hauskoine kyläryhmineen sekä somine lehtometsä-saarekkeineen. Utteran työn jälkiä näkyy kaikkialla, ja talot ovat jotenkin hyvinvoivan näköisiä. Käytpä melkein mihin taloon tahansa, tunnetpa viihtyväsi. Likaisuutta ja siivottomuutta, joka monesta pohjoisen pitäjän talosta tahtoi ja ovelta takaisin työntää, täällä tapaavat paljon vähemmässä määrässä. Voitpa väliin pikkuiseen pahannäköiseen taloonkin pistäytyessäsi kummastukseksi tavata aivan siistin ja miellyttävän tuvan.

Ja tsaijun aika jos sattuu olemaan, kutsutaanpa sinutkin pöytään talonväelle seuraa pitämään ja jos osaat sinäkin puolestasi puhetta yllä pitää, niin mitä paraimpana ystävänä talosta eroat, vaikkakin vasta ventovieraana tulit.

Satut pyhäpäivänä Kelttuun joutumaan, silloin voit illalla pistäytyä kirkonkylän taakse aholle katsomaan, miten seudun nuorisot siellä ilakoivat.

On siinä ahon rinne kirjavanaan kansaa kaikenikäistä, on nuorta lasta ja vanhaa vaimoa, valtavana enemmistönä kuitenkin paraassa iässä olevia poikia ja tyttöjä. Useilla tytöillä on päällään punainen tai sininen ”roihka”-selkäinen kelttulaisliivi, jonka käsiaukoista leveät valkeat paidanhihat hulmuavat. Hameet ovat mustia, sinisiä tai punaisia. Sitten vasta vilinä käy, kun tanssi on paraassa vauhdissaan: siinä vilkkaa sininen liivi, tuossa häilää punainen hame, tuolta välähtelevät valkeat hihat, tuolla ruskeat, mustat ja harmaat värit toisten seassa seulovat ja vaihtelevat.

Jalat kopsahtelevat, aho kumahtelee, laulukin tahdiksi kajahtaa, naurukin helähtelee ja ”harmonin” soittaja laskee pelistään vilkkaita säveliä. Tanssitaan siinä ”rotshakkaa”, tanssitaan ”venakkoo”, päästellään ”puuttenjaa” ja ”sievoiruhkaa” (joka on suomeksi niin paljon kuin ”kärrinvoita”) sekä varsin useasti ”katrillia”. Keskenään sipsuttelevat tytöt nelisin ”kasanskaa”, jossa tanssissa ei ”poikii pietä”. Mutta vanhat ämmät seisovat taampana taikka istuvat aholla, lapset reunapuolella telmäilevät ja toisinaan juoksevat tanssijain joukkoon pikku ilkeyttä harjottaen.

Ja kummun taakse laskeuva aurinko valaa ilakoivan ahon yli punervan hohteen.

Mutta kun kisaan on kyllästytty, käydään kiikkuun kiikkumaan. Istuu tyttöä, poikaa vierä viereen nelikautimisen, nelikantaisen liekun istuimille ja vielä asettuu poikia seisomaan yksi kunkin kannatinpuun luo. Siitä liekku heilumaan ja laulu käymään. On joukossa joku tyttö ”iellälaulajana”, hän yksinään parisäkeisen sävelen heläyttää ja sitten toiset samat sanat koko joukolla kajauttavat. Sillä aikaa on edelläveisaaja muistellut jatkoa ja taas yksinään esiintyy ”solistina”, ja niin liekutaan, liekutaan, lauletaan ja nauretaan, vaihdetaan salossa silmäyksiä, lämmitään ja hymyillään ja katsellaan elämää valoisalta puolelta.

Lähde: Kaleva (Oulu), 1911, Numerot 236, 238, 241, 242, 244, 246, 247.

Alkuperäinen julkaisu Kaleva-lehdessä goottilaisella kirjainlailla.

Helpompaa lukemista varten uudistaan kirjoittanut A. Krjukov (2006).